

**Cultuur
in het vreemdetalenonderwijs
in historisch perspectief:
franje of kern?**

Erik Kwakernaak

Nijmegen, 7 oktober 2016

- eind middeleeuwen: Latijn als cultuurdrager → emancipatie van de 'moderne' = regionale en nationale talen
- Frans lingua franca
- oudste vermelding Franse school: 1482 in Bergen op Zoom
- vrij gevestigde taalmeesters
- gespreksboekjes: dialogen, woorden, uitdrukkingen
- waar gingen die dialogen over?

- Noël de Berlaimont, taalmeester in Antwerpen
- tweetalig gespreksboekje ca 1530
- *Colloquia et dictionariolum octo linguarum, Latinae, Gallicae, Belgicae, Teutonicae, Hispanicae, Italicae, Anglicae et Portugallicae* (1623)

Titels van dialogen:

- *Een maeltijdt van thien personagiën*
- *Om te leeren coopen en vercoopen*
- *Om een schult te eysschen*
- *Om na den wegh te vraghen, met andere gemeyne propoosten*
- *Gemeyne coutingen, zijnde ter herbergen*
- *Coutinghe van het opstaen*
- *Propoosten van coopmanschap*

- B. Wat seyt men nieuws in Vranckrijck.
- A. Sekers, niet goets.
- B. Hoe dat?
- A. Sy zijn so verhit d'een op d'ander dat ick eenen grouwel heb daer af te spreken.
- B. God bescherme ons van den inlandischen krijch, want het is een quade plaghe, maer wy moeten verduldich zijn, wy sullen den peys hebben alst God believe sal.
- A. Wat seyt men nieuws in dese stadt? Wat seyt men goets?
- B. t'Is al goet, ick en weet niet nieuws.

(uit Berlaimont, 1623)

- Pierre Marin. (1703/1704). *Nouvelle Grammaire Françoise / Nieuwe Fransche Grammatica ofte Oprechte methode*

- Dezen hoek is zedert zeven of agt jaaren geweldig veranderd.
- Hy is veel digter betimmert dan hy was.
- Al die pakhuizen toonen heel wel samen.
- Amsterdam neemdt oogschynlyk toe.
- Niets haald by de pragt en de zindelykheid van de Heeren en Keizers-graft.
- Londen en Parys hebben schoone plaatsen, maar alles by een genomen, wind het Amsterdam.
- Een zaak onderscheid Amsterdam uit alle groote Steden van de Waereld.
- Het is van haar schielyken opkomst daar ik van spreken wil.
- De opkomst van Venetië heeft niets verwonderlykers.
- Amsterdam was slechts een visschers Dorp ten tyde der laatste Graven van Holland.
- Dat zyn de Vrugten van de Vryheid!
- Men geniet hier zoetigheden onder Monarchale Regeeringen onbekend.

- Pierre Marin. (1698). *Méthode familière*
- in 1834 herzien door J. van Bemmelen, kostschoolhouder in Leiden

- 28. Ik moet gaan naar de beurs. Pieter moet gaan naar de bank. De meid zal moeten gaan naar de vischmarkt. Men moet gaan alle zondagen in de kerk, wanneer men niet is genoodzaakt te blijven te huis, om reden van ziekte, of eenig ander aanmerkelijk belet.
- 29. De Keizer Markus Aurelius (*Marc Aurèle*) zeide aan de hovelingen, die wilden beletten zijnen zoon te beweenen den dood van zijnen leermeester: *Mijne vrienden! laat mijnen zoon toe mensch te zijn, alvorens Keizer te worden.*
- (p. 149)

- 33. Ik heb nog eenen goeden raad te geven aan mijne leerzame Leerlingen; zij zullen vorderen gelukkiglijk, zoo zij werken met aandacht en geduld. Het is beter (*il vaut mieux*) te vertalen zes regels zonder fouten; dan te schrijven twee uren, zonder te weten wat men doet.
(p. 150)

- 76. Daar is geen land in de wereld, alwaar de liefdadigheid meer wordt geoefend dan in Holland. Daar zijn Godshuizen in de kleinste steden om de weezen en oude lieden te onderhouden. Hij, die de Hollandsche vrijheid eens gesmaakt heeft, zou veel moeite hebben om zijne dagen in andere landen te eindigen. Het is dan het belang van klein en groot God te bidden om den voorspoed van een Landschap zoo wijsselijk bestuurd.

(p. 157)

- A.J. van der Aa. (1836). *Lees- en vertaalboekje voor de hoogste klasse der Fransche scholen*
- Fragment: *Het nut der beoefening van vreemde talen*
- uit G.J. Meijer (1781-1848): *Redevoering over de beoefening der Nederduitsche taal, het beste middel ter bevordering der Vaderlandsliefde*

- Immers waardoor houden wij meer gelijken tred met onzen leeftijd, waardoor zijn wij meer echte wereldburgers, dan door de toeëigening van hetgene in het rijk der waarheid, schoonheid en deugd, bij alle volken en in alle talen, ten nutte der menschheid is voortgebracht?
[...]
- Er is eene zeer teedere lijn getrokken tusschen de ware vaderlandsliefde en het wereldburgerschap; maar slechts die echte vaderlander, wiens verstand helder is, en die een welgeplaats[t] hart heeft, kan deze lijn ontwaren. Zoeken en beminnen wij dan alles, wat wij edels en voortreffelijks bij vreemden vinden; maar zorgen wij vooral, dat wij ons en onze zelfstandigheid niet vervreemden.

- moedertaalonderwijs:
literatuur als draagster van nationale identiteit
- vreemdetalenonderwijs:
overdracht van westerse cultuurtraditie
literair-historische canon

- Omstreeks 1900:
internationaal contact en begrip tussen
volkeren
- <-> cultuurkunde: eigenheid en uniciteit
van nationale cultuur

- Etsko Kruisinga over boekjes met krantenteksten:
- [...] twee soorten boekjes [...] dreigen het hele taalonderwijs in diskrediet te brengen, en de geest van de leerlingen te vergiftigen. Ik bedoel de verzameling van krante- en roman-knipsels, en de woordenlijstjes. [...] In het algemeen wil ik opmerken, dat [...] het in elkaar flansen van zulke prullen weinig geschikt is de leraren in de moderne talen een positie in vakkringen te geven gelijk aan die van de collega's in de klassieke talen.

(Levende Talen 1929)

- Etsko Kruisinga over leerboek *Britannia*:
- 'Aan het einde van het boek kent de leerling toch nauwelijks meer dan uiterst simpel Engels; [...] een stukje uit een echt kinderboek zou voor deze leerlingen al te moeilijk zijn, laat staan echte poëzie, hoe eenvoudig ook. Van dat alles is er immers in *Britannia* geen spoor; en men moet dus erkennen dat er zodoende weinig sprake is van voorbereiding tot de lektuur in de hogere klassen.'

(Levende Talen 1930)

- Etsko Kruisinga: teksten in *Britannia* deel I zijn 'meest van geografies-historiese aard' en bevatten 'een vrij kleurloze, weinig levende taal, duidelijk (altans in zekere zin) en eenvoudig, maar niet de taal van de geboren kunstenaar.'

(Levende Talen, 1930)

- Willem Kuiper. (1961). *Historisch-didactische aspecten van het onderwijs in het Duits*:
- 'Het blijkt, dat in de moderne leerboeken die stof de eerste plaats inneemt, die betrekking heeft op het leven van de Nederlandse scholier of van de Nederlandse volwassene, de school, het gezin, de omgeving met de wetenswaardigheden ervan, het verkeer etc. Veel minder vaak worden wij naar het vreemde milieu verplaatst om als het ware van daar uit het leven, de levensgewoonten en de beschaving van dat land te leren kennen. De "Einführung ins fremde Volkstum" komt maar weinig tot haar recht, al zijn er uitzonderingen zoals *Die Brücke* (1955) en *Die Sprache der Mitte* (1957).

- Communicatieve aanpak jaren tachtig:
boost voor authentieke lees- en
luisterteksten uit de media,
al in de onderbouw

Grote lijnen:

1

- In alle tijden neiging tot prioriteit voor (formele) taalproblemen; inhouden dicht bij huis

2

Taalonderwijs en literatuuronderwijs
verbonden door opvatting:
te leren taal = literaire taal

3

- klassieketalenonderwijs = cultuuroverdracht
- moedertaalonderwijs = aankweken van nationale identiteit
- vreemdetalenonderwijs = kosmopolitische toevoeging

4

- Literatuuronderwijs verloor oorspronkelijke legitimatie:
- (1) losmaking van taalvaardigheidsonderwijs
- (2) kernfunctie cultuuroverdracht = nationale / westerse identiteit → leesplezier, 'literaire competentie'

5

- literatuuronderwijs versnipperd en gemarginaliseerd
- glo 1998-2007 mislukt; oorzaken?
- glo meegesleurd in de vele mislukkingen van tweede fase h/v?
- talendocenten wilden geen terrein prijsgeven?
- eenvakkig opgeleide docenten gingen uitdaging niet aan?
- ...?

6

- 'cultuur' wel abstract als doel beleden, maar geen vaste contouren en niet stevig verankerd
- aan universiteiten 'taal- en letterkunde'
→ 'taal en cultuur', maar niet op school

Oorzaken:

- tradities in scholen nog taaier dan aan universiteiten?
- traditionele status 'literatuur' verhindert 'interculturele competentie' te wortelen?
- docenten onvoldoende opgeleid?
- 'cultuur' te weinig geconcretiseerd?
- weerstand leerlingen tegen 'het andere' te sterk?
- mijnenveld van vooroordelen, generalisaties en clichés?
- ...?